

Elhúzódozó dackorszak

E két hasábon nem vállalkoznék arra – talán majd egy könyvben egyszer –, hogy megírjam a gyermekjogok történetét Magyarországon. Könnyű lenne pedig, hiszen nagyon fiatal, az „élettrajza” talán nem is lenne több egy oldalasnál. Az erről szóló nemzetközi alapidokumentum – az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye – is épp, hogy nagykorú lett. A gyermeki jogok fejlődése erősen hullámzó, gyakran mutatja a késői vagy elkésett fejlesztés jeleit, elhanyagoláshoz köthető tüneteket, de tapasztalhatóak az általános figyelemhiányból és értetlenségből fakadó eltúlzott magatartásformák, felfokozott hangulatok, harcok indulatok is.

Akik belülről látjuk ezt a világot – szülők, gyerekek, óvónők, pedagógusok, gyermekvédelmi szakemberek, politikai és más döntéshozók, bírák vagy épp jogokért küzdő civil szervezetek és független hivatalok –, és nyomon követjük fejlődését, eredményeit vagy épp kezelni igyekszünk rész képesség zavarait és kudarcaikat, tudjuk pontosan: még nem engedhetjük el a kezét. De hogy a dackorszakon se vagyunk még túl?!

Sokak – főképpen érintett gyerekek és fiatalok – által megerősített tény, hogy a gyerek vagy diákjogokkal kapcsolatba kerülő felnőttek döntő többsége befeszül a jogok pusztá lététől, deklarációjától is, nem hogy segítséget nyújtson ezek érvényesítésében!

De 'elég jó' felnőtt-e az állam, amelynek intézményrendszerén, szabályozókon és szolgáltatásokon keresztül biztosítania kellene nemcsak a jogok megismerhetőségét és a jogismeret-jogtudat formálását, de a jogok kő kemény érvényesíthetőségét is. Azt mondhatjuk, hogy charták és jogszabályok, szándéknyilatkozatok és stratégiák, akciótervek és kerekasztalok, bizottságok szintjén tulajdonképpen jól állunk, mégis, egy-egy konkrét ügy során rendre kiderülnek a visszasságok, hiányok, elégtelenségek. Pedig nagyon sok minden történt 1989 óta, sőt már korábban is. Hogy csak egy szűk összefoglalót adjak:

- megszülettek a deklaratív vagy részletes szándékokat megfogalmazó nemzetközi, európatanácsi és európai uniós tematikus ajánlások, irányelvek, fejlesztési- és akciótervek, valamint magaskonzensusú egyezmények a gyermekmunka tilalmától kezdve a gyermekek méltóságához való jogán át egészen a gyermekkorú bűnelkövetők kezeléséig;
- számos országban, így nálunk is nagyobb részben elfogadták, és ennek megfelelően megalkották vagy módosították a jogi kereteket, számos területen kialakították a szakmai szándékokat;
- számos kampánnyal tematizálták a közbeszédet;
- megszámlálhatatlanul sok szakmai konferenciát szerveztek;
- alapokat, forrásokat tettek pályázhatóvá a legkülönbözőbb tevékenységekre a jogvédelemtől a filmszínházakig;

- helyi, regionális, uniós és nemzetközi együttműködések jöttek létre;
- jogvédelemmel és ismeretterjesztéssel foglalkozó civil szervezeteket hoztak létre;
- dokumentumfilmek, könyvek, internetes oldalak és egyéb kiadványok készültek, képzések, kézikönyvek segítettek a szemléletformálást és tanulást;
- gyermekjogokkal kapcsolatos feladatokat is ellátó állami vagy önkormányzati intézmények, közalapítványok működtetése indult el, úgymint gyermekjóléti szolgáltatás vagy gyermekjogi képviselők...

És persze hosszú lenne az a lista is, hogy mi minden nem történt meg.

Mivel ebben a lapszámunkban indítjuk el az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosával együttműködésben új állandó rovatunkat, az Ombudsmani Oldalakat, most csak arra térnek ki, ami a gyermekjogi biztosok intézményét érinti. Ennek a kérdésnek ugyanis a hazai politika és szakma már többször nekifutott, ezidáig lényegében csak részeredményekkel. Pedig – mint később olvashatunk róla, a világban különböző modellekben, más-más ügyrend vagy profilszabás szerint ugyan, de szinte mindenhol ismerik és működtetik az önálló gyermekjogi ombudsman intézményét. Nálunk az egyetlen speciálisan gyerekekre – pontosabban oktatásügyekre – szakosodott ombudsman az oktatási jogokkal foglalkozó biztos, aki saját területén meglehetősen aktív, de csak egy szűk szeptével foglalkozhat a gyermeki jogoknak. Emellett, természetesen különböző módon és intenzitással, de az általános jogvédelemmel foglalkozó biztosok mindegyike vizsgált gyermekeket érintő alapjogi természetű jogsérelmeket. Ha áttekintjük ezeket, jól látható, hogy egyéni panaszra indult vizsgálatokról ritkábban van szó, a kezdeményező maga a biztos: az ügyek nagy port felkavaró, sokszor médiát is megjáró botrányok, skandallumok. Feltűnően kevés a gyerekek által kezdeményezett eljárás, noha az Egyezmény szándéka szerint fel akarja erősíteni a gyerekek hangját, és sok törekvés van arra, hogy a gyerekek sokkal aktívabban részt vegyenek saját életük és az őket érintő döntések alakításában, már egészen kicsi koruktól. Önmagában ez is sokat elárul a jogtudat színvonaláról, meg persze az egyes, éppen regnáló biztos attitűdjéről, prioritásairól, felfogásáról. A jelenlegi biztos aktívan és tudatosan foglalkozik a gyerekek ügyeivel, tervezetten tartja napirenden, és szakmai identitása részének tekinti a gyermekjogi szakombudsmani szerepet, abban pedig csak reménykedhetünk, hogy az ígéretes elnevezésű „jövő nemzedékek” országgyűlési biztosa nem csak a természeti környezet, hanem a társadalmi és emberi környezet ügyeit is teljeskörűen fel fogja vállalni, amikor a fenntartható fejlődéssel, az életünk, környezetünk védelmével és értelmes, konstruktív használatával kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik.

Ezzel mindenképpen új korszakot indíthat el.

Gy.É.